

דאי כרבי יהודה, הא סבירא ליה דאפילו
לכתחלה יקרא!

אי רבי יוסי, הא סבירא ליה דאפילו דייעבד
נמי לא?!

ומתרצינן: לעולם ההיא דתרומה רבי יהודה כ-א
היא, ובאמת אפילו לכתחילה מכשיר
כדאמרן. ומתניתין רבי יוסי היא, ואפילו
דייעבד נמי לא יקרא. ולא קשיא ההיא דברכת
המזון —

דהא דתנן דתורם לכתחילה — דידיה, שיטת
רבי יהודה עצמו היא.

ואילו הא דברכת המזון, דלכתחילה לא
יברך, ואם בירך יצא — שיטתיה דרביה
דרבי יהודה היא, דהוא רבי אלעזר בן
עזריה.

דתניא: רבי יהודה אומר משום רבי אלעזר
בן עזריה: הקורא את שמע — צריך שישמיע
לאזנו. שנאמר: "שמע ישראל ה' אלהינו ה'
אחד", ודרשינן: השמע לאזניך מה שאתה
מוציא מפיך. ולישנא ד"צריך שישמיע
לאזנו", משמע דלכתחילה צריך לעשות כך,
אבל בדיעבד — יצא.

שומע — תורם תרומה לכתחלה, ואף על פי
שהוא צריך לברך, ואין אזניו שומעות את
הברכה שמוציא מפיו, מני?

אי רבי יהודה היא, הא סבירא ליה דייעבד —
אין, אבל לכתחלה — לא, דלכתחלה צריך
להשמיע לאזניו!

ואי רבי יוסי היא, הא סבירא ליה דאפילו
בדיעבד נמי לא יצא!

אם כן, מאן תנא דסבירא ליה דאפילו
לכתחילה תורם?

ותמהינן: ואלא מאי בעית למימר, דההיא
דרבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי —
כרבי יהודה היא, וסבירא ליה לרבי יהודה
דאפילו לכתחילה יקרא את שמע — אף על
פי שאינו משמיע לאזנו, ולכן בתרומה —
אפילו לכתחלה תורם, וכן קורא את המגילה
אפילו לכתחילה, ומתניתין דידן — רק
אליבא דרבי יוסי היא¹⁰³?

אם כן, אלא הא דתניא: לא יברך אדם ברכת
המזון בלבו¹⁰⁴, ואם בירך — יצא בדיעבד,
מני? הא ליכא לאוקמה לא כרבי יהודה ולא
כרבי יוסי!¹⁰⁵

בברכות [כ' ע"ב] כתב בשם יש מי שאומר,
דבדברים שחיוכם מדרבנן, יוצא יד"ח בהרהור
[ועיי' במג"א הל' תפילה סי' ק"א סק"ב,
שנסתפק אם בתפילה יוצא בדיעבד ע"י הרהור
בלבו].

103. הקשו התוס', היכי מדמי ברהמ"ז לקריאת
שמע? דבשלמא גבי מגילה, איכא למימר דס"ל
כמ"ד דבעינן בק"ש השמעת האוזן, וס"ל דתקון
קריאת מגילה כעין דאורייתא. אבל ברהמ"ז דהוי
דאורייתא, ולא כתיב בה "שמע", מנלן דצריך

103. והא דפליגי רבי יהודה ורבי יוסי גבי
קריאת שמע לענין דייעבד — להודיעך כחו דרבי
יוסי, דאפילו בדיעבד נמי פסל. רש"י.

104. כתב הריטב"א, דהאי "בלבו" לאו דווקא,
דהא קיי"ל דהרהור לאו כדיבור דמי, ואפילו
בדיעבד לא יצא ככה"ג. אלא הכוונה שמוציא
מפיו, ואינו שומע, ומשו"ה קרי ליה "בלבו". וכן
כתבו בעל המאור והראב"ד בברכות [כ' ע"ב].

אבל מהרמב"ם [פ"א מהל' ברכות הל"ז]
משמע, דאפילו הרהר בלבו — יצא. ובמאירי

רבי מאיר אומר: "אשר אנכי מצוך היום על לבבך" — משמע דאחר כוונת הלב הן הן הדברים, ולהכי סבירא ליה דאפילו לכתחילה אין צריך להשמיע לאזנו, דעיקר תליא בכוונת הלב.

ואמרינן: השתא דאתית להכי, דאשמעת לך הך פלוגתא דרבי יהודה ורבי מאיר, אפילו תימא דרבי יהודה — כרביה סבירא ליה, וסבירא לתרוויהו דהקורא את שמע ולא השמיע לאזנו — דווקא בדיעבד יצא, אבל לכתחילה לא יקרא. ומתניתין דידן נמי רבי יהודה היא, ודווקא לכתחילה לא יקרא. וההיא דברכת המזון — נמי רבי יהודה היא.

ודקשיא לך הא דתני יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי, דתורם אפילו לכתחילה, מני? הא ליכא לאוקמה לא אליבא דרבי יהודה, ולא אליבא דרבי יוסי?!

לא תקשי לך, דאיכא למימר דרבי מאיר היא, דמכשר אפילו לכתחילה.

שנינו במשנתנו: רבי יהודה מכשיר בקטן.

תניא: אמר רבי יהודה: הרי קטן הייתי, וקריתיה למעלה מרבי טרפון וזקנים בלוד!

אמרו לו: אין מביאין ראיה מן הקטן¹⁰⁶.

תניא, אמר רבי: קטן הייתי, וקריתיה למעלה מרבי יהודה!

אמרו לו: אין מביאין ראיה מן המתיר, שהרי רבי יהודה שקרית לפניו — הוא עצמו המתיר בקטן, ואם כן אין ראיה מזה שלא אמר על כך דבר, שהרי רבים חולקין עליו.

ותמהינן: ולימרו ליה לרבי: אין מביאין ראיה מן הקטן?

ומתרצינן: חדא מילתא, ועוד מילתא — קאמרו ליה:

חדא — דקטן הייתי, ואין מביאין ראיה מן הקטן.

ועוד — דאפילו אי גדול הייתי, הא אין מביאין ראיה מן המתיר.

משנה:

אין קורין את המגילה,

ולא מלין,

וזב וטמא מת שהגיעו ליום השביעי לטומאתן, לא טובלין מיד בכניסת יום השביעי בלילה, ואף על גב דלילה תחילת יום הוא, הכא בעינן יום דווקא, כדמבארין בגמרא¹⁰⁷ [אבל אחר שעבר היום, יכולין לטבול גם בלילה¹⁰⁸, דהא דבעינן יום דווקא, היינו דזמן טבילתן מתחיל ביום].

בשפת אמת.

107. ובתוס' הביאו פי' אחר, דמיירי בטבילת האזוב במים החיים. וכ"כ הכסף משנה [פ"ז מהל' פרה] בדעת הרמב"ם. ועיי' בתוי"ט.

108. כתב התוי"ט, דהיינו כשלא הזה ביום השביעי, דרשאי לטבול בלילה — ולהוות

שישמיע לאזנו? וכתבו, דיש לומר דהכי קים להו, דגמרינן ברהמ"ז מק"ש.

106. הקשה התוס' רי"ד, הא אמרינן במס' כתובות [כ"ח ע"א], דבמילי דרבנן, נאמנין להעיד בגודלן — על מה שראו בקוטנן? ותירץ, דכיון דלמגילה יש רמז מן התורה, כדאמרינן לעיל [ז' ע"א], דבר תורה היא. עיי"ש. ועיי'

ולא מזיזן מי פרה על הטמא,

מנלן?

וכן שומרת יום כנגד יום, דהיינו אשה בימי זיבה, שראתה ראייה אחת, שצריכה לשמור יום כנגד יום, ואחר כך טובלת — לא תטבול, כל אלו לא יעשו — עד שתנין החמה, שאז יצא מספק לילה.

דכתיב: "וביום השמיני ימול". משמע — ביום דווקא.

שנינו במשנתינו: ולא טובלין ולא מזיזין וכו'.

מנלן?

וכולן, שעשו משעלה עמוד השחר — כשר. משום שבאמת מעלות השחר יממא הוא, אלא לפי שאין הכל בקיאיין בו, צריכין להמתין עד הנץ החמה¹⁰⁹. ולהכי, בדיעבד, אם עשה מעלות השחר — כשר¹¹⁰.

דכתיב בטמא מת: "וזהו הטהור על הטמא וגו' ביום השביעי", משמע דהזיה דווקא ביום. ואיתקש טבילה — להזיה, דכתיב בסיפיה דקרא: "ורחץ במים". ומהכא ילפינן נמי לזב וזבה — שטבילתן דווקא ביום.

שנינו במשנתינו: וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד שתנין החמה וכו'.

נמרא:

מנלן דקריאת המגילה בעינן דווקא ביום?

ומקשינן: פשיטא! מאי שנא שומרת יום כנגד יום מכל חייבי טבילות?

דאמר קרא: "והימים האלה נזכרים ונעשים". משמע, ביום — אין, בלילה — לא.

ומתרצינן: איצטריך. דסלקא דעתך אמינא, תיהוי ראית זבה — בראיה ראשונה של זב, וראיה ראשונה של זב — איתקש לבעל קרי, דכתיב: "זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע" [נדזב דהכא היינו בעל ראיה אחת, דהא חדא ראיה כתיב התם, והאי "אשר תצא ממנו שכבת זרע" — היינו בעל קרי].

לימא תיהוי תיובתא דרבי יהושע בן לוי! דאמר רבי יהושע בן לוי: חייב אדם לקרות את המגילה בלילה, ולשנותה ביום. והא במתניתין קתני דקורין דווקא ביום!?

אם כן, נימא: מזה בעל קרי — טובל ביום הראיה, האי נמו — זבה, דדמיא לזב שהוקש

ומתרצינן: כי קתני מתניתין דקריאת המגילה דווקא ביום — אקריאה שניה, דקורין ביום. אבל קריאה ראשונה — נקראת בלילה.

שנינו במשנתנו: ולא מלין וכו'.

שעבר ועשה בעת הצורך הגדול. אבל המעשה הגמור הוא אחר הנץ החמה".

אח"כ. אבל אם טבל ביום השביעי כמצותו, מזה תחילה ואח"כ טובל, ואזי טבילתו ביום דווקא. עיי"ש ובטורי אבן.

110. אבל אם עשה קודם לכן, אפילו בדיעבד — לא יצא. וכתב המאירי, דגבי מילה — מ"מ הרי הוא נימול, ויצא מכלל ערל. אלא שהמהלים לא קיימו מצות מילה.

109. כך פירש רש"י, דחששא דרבנן הוא. אבל ברמב"ם בפירוש המשנה איתא: "ומה שאמר: וכולם שעשו משעלה עמוד השחר — כשר, למי

אלא אמר רבי זירא: מהכא ילפינן לה דמעלות השחר מקרי יום: דכתיב [כשבנה נחמיה את חומת ירושלים, ורצו להלחם בו]: "ואנחנו עושים במלאכה וחצים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים". חזינן דתחילת היום — עלות השחר הוא.

ואומר: "היו לנו הלילה משמר והיום מלאכה".

והוינן בה: מאי ואומר? למאי אצטריך קרא בתרא?

ומבארין: הכי קאמר, וכי תימא דבאמת משעלה עמוד השחר — לאו ימא הוא, עד הנץ החמה. ומכי ערבא שמשא — כבר ליליא הוא, קודם צאת הכוכבים. ומהא דעבדו מלאכה מעלות השחר — ליכא ראיא, דרק אינחו הוא דמקדמו ומחשכי, שהיו משכימין קודם היום, ומעריבין אחר היום?

תא שמע: "היו לנו הלילה משמר והיום מלאכה". דמהאי קרא שמעינן שהיו עושים מלאכה ביום דווקא, אם כן, חזינן דיום — מעלות השחר עד צאת הכוכבים הוא.

משנה:

אף על גב דקיימא לן דזריזין מקדימין למצוות¹¹¹, וילפינן לה מדכתיב: "וישכם אברהם בבקר", מכל מקום, כל היום כשר¹¹² למצוות דלהלן:

מהמשנה הקודמת, והלא שתי המשניות דנות בענין מצוות שמצותן רק ביום! ?
והרשב"א והריטב"א הקשו, אמאי הכא תנן דכל היום כשר למצוות אלו, ואילו במשנה

לבעל קרי — ליטבול ביומיה [ביום הראיה]! וכיון דליכא למימר הכי, דהא זבה ביממא דראיה לא מצי טבולה, דכתיב: "כל ימי זובה כמשכב נדתה יהיה לה", ודרשינן [במס' נדה ע"ג ע"א]: "יהיה לה" — מלמד שסופרת אחד לאחד, דהיינו שצריכה לשמור יום אחד כנגד יום הראיה. ולהכי אינה יכולה לטבול ביום הראיה, אלא רק לאחר שיתחיל היום שאחריו.

אם כן, בליליא דיום שאחריו מיהת, ליעביד מקצת שימור — ותיטבול!

קמשמע לן, דכיון דבעיא ספירה, דספירת יום כנגד יום, דוגמת ספירת שבעה היא — כ-ב ספירה ביממא דווקא היא, כדכתיב: "וספרה לה שבעת ימים". ולהכי אינה יכולה לטבול אלא ביום, שהרי צריכה ספירה כדי לטבול.

שנינו במשנתנו: וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר.

מנהני מילי?

אמר רבא, דאמר קרא: "ויקרא אלהים לאור יום". למאיר ובא, דהיינו עלות השחר — קראו יום.

ומקשינן: אלא מעתה, סיפא דקרא, דכתיב: "ולחשך קרא לילה", הכי נמי דנדרוש למחשיך ובא קרא לילה, דהיינו שמשקיעת החמה כבר לילה הוא? והא קיימא לן דעד צאת הכוכבים — לאו לילה הוא?!

111. כך פירש רש"י. והקשה הטורי אבן: פשיטא! וכי משום שלא הקדים כזריזין, שלא קיים מצוה מן המובחר — לא יצא יד"ח?
112. הקשה המאירי, אמאי נחלקה משנה זו